

Trollesgave Øst

Prøvegravningsrapport

NÆM 2000:100 - RAS P.3750/00

Næstved Museum 2000

Prøvegravningsrapport for undersøgelsen af den sydlige bred af Holmegaards Mose, Trollesgave øst.

Fensmark Sogn, Tybjerg Herred, Storstrøms Amt (tidl. Præstø)

Stednr. 05.07.03

Journalnr. NÆM 2000:100 / RAS P.3750/00

Som følge af en nært forestående læhegnsplantning langs en sydlig kant af Holmegaards mose, blev der på stedet udført en arkæologisk forundersøgelse i dagene 11.-12. september 2000. Området, der igennem mange år har vist sig bemærkelsesværdigt rigt på boplads fra ældre stenalder, særligt senpalæolitikum og tidlig mesolitikum, kunne ikke rekonstrueres forud for undersøgelsen pga. dyrkning. Så da læhegnsplantningen var nært forestående, og da denne skulle finde sted fra den udgravede senglaciale boplads Trollesgave (Sb. 9) og videre langs mosekanten mod Holmegaards Glasværk, blev det vurderet, at det ville være nødvendigt med en prøvegravning på stedet. Midlerne til undersøgelsen blev bevilliget af RAS. Prøvegravningen blev udført ved stud. mag. Kristoffer Buck Pedersen og arkæolog Thomas Roland, Næstved Museum.

Selve læhegnet skal plantes i et 8 meter bredt bælte over en strækning på ca. 400 meter, og forud for plantningen skal området dybdepløjes, hvorfor alle arkæologiske levn ned til en dybde af ca. 60-70 cm vil blive ødelagt.

Landskabet, hvor læhegnsplantningen skal foretages repræsenterede tilsyneladende en mindre bugt i den tidligere sø. Udover den mindre forhøjning Trollesgavebopladsen udgjorde i landskabet, og som prøvegravningen startede lige nedenfor, var det særligt en lille bakke, tolket som et lille næs, der gik ud i søen, ca. 100 meter SØ for Trollesgave, der tiltrak sig opmærksomhed. Derudover var der endnu en mindre højning ca. 100 meter ØSØ for denne. Den fortidige søs bred er på omkring kote 30, og det var lige omkring og nedenfor denne prøvegrøften blev trukket.

Der blev trukket en prøvegrøft af 1,7 meters bredde omtrent midt i det 8 meter brede bælte, hvor læhegnet skulle være. Der blev i 10-15 centimeters lag forsigtigt trukket overjord af enten til undergrundens overflade eller til et niveau ca. 70 cm under nuværende overflade, der, hvor tykke tørvedannelser fandtes, ikke altid førte til undergrundsniveau. I alt forløb søgegrøften sig til 342,5 meter, med to mindre afbrydelser undervejs.

De fremkomne jordlag blev registreret og beskrevet i hele søgegrøftens udstrækning (jf. Appendiks) men, da der ikke fremkom egentlige kulturlag eller lignende, blev der ikke optegnet profiler.

Der fremkom ikke spor efter forhistoriske anlæg ved undersøgelsen. I alt blev der spredt i søgegrøften kun fundet 10 flintafslag (ej hjemtaget), trods intens overvågning af afgravningen. Ingen af disse afslag dukkede endvidere op i forbindelse med anlæg i den afdækkede undergrund, men stammede fra de overliggende lag, pløjejord eller tørv. Desuden blev fundet, i undergrunden, en flintblok med 3-4 negative slager efter afslag; dens placering i starten af søgegrøften, efter 7,30 meter, sandsynliggør, at der er tale om en kasseret blok fra Trollesgave-bosættelsen.

Efter 24 meter fra søgegrøftens vestlige afslutning, dukkede der i prøvegrøftens profiler, med en indbyrdes afstand på 2 meter, to parallelle forstyrrelser op med en bredde på ca. 100 cm. Deres retning var omtrent øst, og den ene blev undersøgt med en spade, hvor man kunne se den var 2 meter lang. Udfra de publicerede udgravningsplaner fra Trollesgave, blev det konkluderet, at der sandsynligvis var tale om tildækkede søgegrøfter fra dennes udgravning.

Efter 213 meter (fra vest) dukkede to stolpehuller op i søgegrøften med en indbyrdes afstand af 3 meter. Både i overfladen og da de var snittet, var det tydeligt, at der var tale om moderne nedgravninger. På udgravningsbilleder fra starten af 1970'erne fra Trollesgave kan iagttages elmaster bestående af to parallelle stolper, som ikke længere fandtes; det blev konkluderet at stolpehullerne nok stammede fra sådanne elmaster.

Den lille forhøjning i landskabet ca. 100 meter SØ for Trollesgave blev, på trods af at den befandt sig på en stubmark, rekognosceret. Her blev på den højereliggende del syd for grøften fundet 4 flintafslag slået med direkte hård teknik (ej hjemtaget). Dette forhold kunne indikere, at pladserne ligger højere i landskabet, end prøvegrøften blev trukket.

Udfra de tildækkede søgegrøfter fra Trollesgave var det tydeligt, på den overliggende muld, at iagttage pløjningens omfang siden 1970'erne. Pløjelaget havde her [i 1970'erne eller på Trollesgave?] en tykkelse på 30-35 cm. I prøvegrøften, efter 190-262 meter, hvor pløjelaget ligger direkte på undergrunden, var der flere steder spor efter plov.

På baggrund af de fremkomne resultater fra prøvegravningen vurderer Næstved Museum, at det ikke er nødvendigt med yderligere arkæologisk undersøgelse forud for plantningen af læhegn ved den sydlige bred af Holmegaards Mose.

København

Kristoffer Buck Pedersen

Appendiks: Beskrivelse af prøvegrøftens profiler og undergrund

Det generelle indtryk af jordbundsforholdene omkring prøvegrøften er, at der er stor variation; undergrunden kunne skifte mellem ler og sand, og jordlagene i profilet var heller ikke stabile i konsistens over længere stræk.

Beskrivelsen blev foretaget dels af undergrunden som den så ud i bunden af prøvegrøften, dels af den af prøvegrøftens profiler, der vendte ind mod bredden. Forskellen mellem denne og den modsatte profil, den ud mod mosen, er den at tørvelagene bliver tykkere jo længere man er ude i mosen.

Prøvegrøften var placeret midt i det område udstykket til læhegnsplantning. Da dette ikke skelnede mellem mose og fast land, varierede søgegrøftens lag meget med hensyn til tørvelagenes tykkelse.

Selve afdækningen af undergrunden fandt sted den 11. september i klart solskin, hvorimod beskrivelsen af prøvegrøften fandt sted den følgende dag i regnvejr. Iagttagelser gjort den 11., bl.a. sporadisk forekomst af trækulsnister visse steder i undergrunden, blev ikke genfundet dagen efter i den søgegrøft, der havde været eksponeret for regn i løbet af natten.

Den følgende beskrivelse går frem efter søgegrøftens udstrækning fra vest (ved Trollesgave-bopladsen) mod øst. Tallene i parentes henviser til jordbeskrivelsesnøglen i slutningen af dokumentet.

Profilet er nogenlunde stabilt de første 10 meter. I starten består det af: nederst (1), derover et lag (2) på ca. 15 cm, hvorover der er et lag pløjjord (3) på 30 cm. Omdannet tørv fra mosen bliver mere almindeligt, og synes i højere og højere grad at udelukke det mellemliggende lag mellem overjord/tørv og undergrund.

Fra omkring 10-12 meter bliver tørven så tyk, at undergrunden forsvinder fra bunden af prøvegrøften; den nederste tørv er ikke omdannet, og her findes kviste og endog hele stammer. Under tørven er der (6), og det blev iagttaget at den forhøjning Trollesgave ligger på, falder mest markant mod øst.

23-24 meter: under 30 cm pløjelag blev her iagttaget 2 parallelle forstyrrelser med en indbyrdes afstand af 2 meter, den ene med lyst sand iblandet spor af mørkere jordtyper, den anden med et mørkere fyld. Forstyrrelserne brød igennem en væg af mørkt tørv, der fornedet er rødlig. Tolket som sporene efter tidligere gravninger på stedet. Undergrunden var ikke tilstede i prøvegrøften på dette stræk.

Efter 44 meter dukker (6) op i prøvegrøften i en dybde på 85 cm. Efter 49,5 meter findes (6) i 75 cm dybde, nu med sporadiske forekomster af grus. Nederst i den rødlig-tørve er der (7). Fra 50 til 105 meter kan undergrunden ikke følges i prøvegrøften. I stedet er der tørven, der er opbygget øverst med et mørkt lag (3), hvorunder der er et mere rødligt tørvelag ovenpå (7), der er nederst.

Ved 61 meter var der en stor stamme på tværs i grøften. Den var i profilet ud mod mosen bevaret til en dybde på 45 cm.

Fra 87-91,5 meter var prøvegrøften afbrudt.

Ved 97 meter dukker (6) kortvarigt op i bunden af prøvegrøften i en dybde af 80 cm.

(6) dukker igen op i bunden af prøvegrøften ved 105 meter i en dybde på 70 cm. Følgende stiger undergrunden således at (1) ved 111,5 meter befinder sig i en dybde på 28 cm. At landskabet her stiger, kan også ses i overfladen som en lille bakke, eller næs, der skyder sig ud i mosen. Ved 106,8-108,6 blev prøvegrøften udvidet mod NØ, hvor det kunne iagttages at undergrunden, (1) iblandet nævestore sten, i den retning faldt brat. Bakken el. næsset fortsætter indtil ca.

136 meter i prøvegrøften. At bakken i overfladen havde et jævnt fald mod SSØ kunne ikke følges i prøvegrøften, hvor den snarere mindede om et plateau. Dog ikke et helt stabilt plateau, da der var mindre partier, hvor tørv kom til syne i profilet. Mellem 115-118 meter er (6) i en dybde på 60 cm, men plateauet stabiliseres igen med (6) i 35 cm dybde ved 123 meter og i 25 cm dybde ved 125 meter. Ved 132 meter falder undergrunden lidt igen med (1) i 50 cm dybde, men allerede ved 133,5 meter er der kun 25 cm fra markoverfladen til undergrunden.

Fra 136 meter bliver tørven igen tykkere og undergrunden forsvinder ud af prøvegrøften. Ved 146,5 meter er (1) i 40 cm dybde. Igen fra 159,5 meter er der mere tørv i profilet, og undergrunden forsvinder ud af prøvegrøften.

Ved 161 meter er (1) i 55 cm dybde, og ved 163 meter er undergrunden, en mosaik af (6) og (8), i en dybde på 70 cm overlejret af tørv. 168 meter er (6) i en dybde på 55 cm, og ved 170 meter sker der et brat skift fra (6) til (8) i undergrunden i en dybde af 65 cm. Undergrunden skifter tilbage igen fra (8) til (6) efter 177 meter, og her i en dybde af 90 cm. Mellem 177 og 188 meter dominerer tørven i prøvegrøften, og undergrunden er ikke synlig.

Ved 188 meter dukker (6) op i 70 cm dybde.

Prøvegrøften er afbrudt mellem 190,5 og 192 meter.

Efter 193 meter dukker endnu en forhøjning op i landskabet, der også kan følges i overfladen, her kan (9) iagttages i en dybde af 30 cm. Ved 196 er der et skift til en mere sandet undergrund, (1), i 40 cm dybde. Undergrunden skifter dog igen, og ved 200 meter er der igen (9) i 25 cm dybde. Herefter er undergrunden generelt mere leret end tidligere i prøvegrøften. På det stræk der følger med pløjjord direkte ovenpå undergrunden, kunne der flere steder iagttages mærker efter plov i undergrunden.

Efter 219,5-223,5 meter, hvor (1) var direkte under pløjelaget, blev prøvegrøften udvidet mod NØ, ca. 3 meter uden resultat.

Ved 222,5 meter var der en lille lavning, hvor (1) var i en dybde på 48 cm, overlejret af omdannet tørv og (3).

Mellem 231-250 er der kun lidt variation. Her er (1) overlejret af (3). Dog bliver undergrunden mere leret.

Mellem 250-262 er der (3) på ca. 30 cm over en undergrund, der veksler mellem (1) og (9).

Ved 269 meter er (1) i en dybde på 60 cm. Herefter forsvinder undergrunden ud af prøvegrøften. Over undergrunden ligger et lag (7). (1) dukker op ved 272,5 cm i en dybde på 45 cm. Ved 275 meter ligger under grunden i en dybde på 55 cm, undergrunden består her øverst af et lag (1) på 12 cm, hvorunder der er mere leret (9). Herefter bliver tørven igen tykkere og ligger på ler (9), med sporadiske forekomster af sorte lerede plamager.

Ved 193 [293 ??? ***] meter findes undergrunden i en dybde på 45 cm, den består af (1) med mange sten. Efterfølgende veksler undergrunden meget. Undergrunden falder herefter, og ved 295 meter er (9) i en dybde på 68 cm. Tørven der overlejrer undergrunden her er ikke så rødlig som det tidligere har været iagttaget.

Ved 300 meter er (9) i en dybde af 50 cm, undergrunden har her mange sten. Undergrunden består af større og flere sten ved 311 meter i 65 cm dybde, her med partier af gråt ler.

Efterfølgende falder undergrunden igen, og tørven bliver tykkere. Igen består denne af øverst et lag (3), hvorunder der er et rødbrunt lag tørv ovenpå et lag (7). Ved 320 meter er undergrunden 74 cm under pløjegjorden, vekslende (9) og (1) med sten. Ved 332 meter er (1) i en dybde af 90, og ved prøvegrøften afslutning, efter 342,5 meter, findes (6) på en dybde af 100 cm.

Jordbeskrivelsesnøgle:

Jordtype:	Beskrivelse
1	undergrund: let leret lysegråt sand, sporadisk orangespættet og med småsten
2	gråbrunt sandblandet ler
3	brun pløjejord; muld. Omdannet tørv
4	brungråt sandblandet ler
5	undergrund: let leret lysegult sand
6	undergrund: lyst sand
7	chokoladebrunt leret organisk lag; silt
8	undergrund: hvidt, kalkholdigt ler
9	undergrund: brungråt orangespættet ler